

Andriy ZHOLDAK:

„Teatrul este o artă a elitei”

În urmă cu șapte ani, un regizor ucrainean venea la Sibiu. *Idiotul* a șocat prin originalitate. Puțin text, restul imagine, stare, emoție. Dostoievski nu era trădat. Au urmat *Othello* după Shakespeare și *Viața cu un idiot* după V. Erofeev. Ultimul de o violență cum rar se poate vedea pe scenă. Andriy Zholdak crede că teatrul este „cutia ascunsă” care pune lumea în mișcare, iar noi ne aflăm într-un punct aproape mort, iar această cutie a conștiinței este declanșată din ce în ce mai rar. Agresivitatea este o soluție de a semnala această stare. Pentru el relația regizor-actor este, pur și simplu, o problemă de alegere. După asumarea „rolurilor”, devine o problemă de încredere. La fel este tratat și spectatorul. Are 45 de ani și este un regizor cu un program estetic bine definit. După opririle teatrale de la Sibiu, stagiunea următoare Zholdak vine la Naționalul din București, unde va monta o dramatizare după *Tropical Cancerului* de Henry Miller.

Cristiana Gavrilă: *Cât de important este dacă spectacolul pe care-l faceți se adresează publicului de la Moscova, Berlin sau București?*

Andriy Zholdak: Nu poți să inventezi acasă un spectacol și apoi să te duci cu el în orice colț al lumii. Sigur că unii fac și așa. Eu cred că cel mai bine e să mergi și să cunoști foarte bine locul și oamenii pentru care faci spectacolul. Dacă eu montez la Berlin, Moscova sau București, vreau să înțeleg, în primul rând, care este diferența dintre aceste orașe. Mă interesează specificul, mirosul orașului, problemele, bucuriile oamenilor. Mă fascinează viața ascunsă a orașului. Doar cunoscând toate astea îmi pot da seama ce spectacol ar trebui să montez sau cum ar trebui să-l montez. *Hamlet* făcut la București și la Berlin ar fi foarte diferit. Știu care sunt problemele la Berlin, știu cu ce trăiește orașul și care sunt ambițiile lui. Acolo *Hamlet* ar fi făcut să provoace, să le deschidă teama, rănilor. Bucureștii nu-l cunosc, îl știu

doar din festivaluri, dar nu am avut timp să-i simt mirosul. Percep România prin Sibiu. În acest moment, doar bănuiesc ce ar spune *Hamlet* la București. Cred că artistul trebuie să reacționeze la ceea ce e lângă el. Trebuie să observe cum merg fetele, cum scuipe băieții... *Astăzi, acum*, trebuie să prinzi totul, să nu-ți scape nimic. Numai după ce cunosc aceste detalii, voi ști cum arată spectacolul de la București.

C.G.: *Dacă este atât de important locul unde faci spectacolul și publicul căruia i te adresezi, de ce ai ales pentru Bucureștiul de acum „Tropical cancerului”?*

A.Z.: Cred că este o poveste emoționantă care poate fi valabilă și în Ucraina și în România. Unui om sărac i se oferă serviciu, dar trebuie să-și dea jos chiloții și să-și arate curul. Avem de-a face cu un obsedat, e clar, dar personajul nostru nu a mâncat de trei săptămâni și altă șansă nu are... Zice Ok, dacă nu mi-o trage, nu fac un mare compromis, îmi dau jos chiloții și n-o să aflu nimeni. Doar că după ce a dat jos chiloții și a luat slujba, plânge în fiecare seară pentru că nu a avut tăria de a se respecta pe sine. Cred că este problema noastră a tuturor, pentru că într-o formă sau alta, ne dăm jos chiloții mult prea des. Și literatura, și teatrul ar trebui să vorbească despre asta. După ce am citit romanul lui Henry Miller, mi-am dat seama că eu trebuie să spun așa: „Domnilor spectatori, deseori, stați în poziția asta și vă dați chiloții jos prea ușor. Și nu e corect față de dumneavoastră.” Teatrul adevărat nu este operetă, o ascuți și ai plecat mai departe. Lumea este mișcată de oameni deștepți, care înțeleg mult mai mult decât alții. De aceea, eu cred că teatrul se face pentru ei, teatrul este o artă a elitei.

C.G.: *Spectacolul își atinge scopul numai în momentul când publicul își recunoaște problemele în ceea ce vede?*

A.Z.: Da, dar sunt mai multe feluri de a duce la recunoaștere. Pot să arăt lucrurile direct. Îți dau un exemplu. Eu pot să-ți spun: salut, ai ochi foarte frumoși, vrei să te culci cu mine, te rog, uite acum, aici? Asta am eu în cap și vreau ca tu să înțelegi repede. Dar pot face cu totul altfel, mai frumos, să vorbim, să te descopăr, să bem ceva, din când în când să te privesc cumva și tu să simți la un moment dat că bărbatul ăsta te dorește, îți spune ceva fără ca eu să fi rostit vreun cuvânt despre asta. Așa văd eu relația cu spectatorul. Așa tratez eu spectacolul. Așa trebuie dezvoltat mesajul pe care-l urmăresc.

C.G.: *Și totuși, spectacolele dumneavoastră sunt dintre cele mai agresive. Uneori, aproape că nu mai poți privi violența de pe scenă?*

A.Z.: Ai văzut Erofeev, nu? Eu simt că viața se naște din zi și noapte. Există agresivitate și finețe. Și uneori, ca să poți ajunge la această finețe, ca să poți să simți dragoste, trebuie să fii agresiv. Altfel, nu știu cât putem să apreciem lucrurile. Am avut o perioadă în viață, eram tânăr regizor, când am plecat două luni să lucrez undeva aproape de Cercul Polar, într-o zonă înghețată, unde nu crește absolut nimic. Acolo, tot timpul am tăcut. Nu cunoșteam oameni, nu aveam cu cine vorbi. Abia când m-am întors, mi-am dat seama ce important e să vorbești. Cred că așa e la închisoare, uiți totul, iar când ieși, îți dai seama din nou că există frunze, soare, oameni, că există libertate. În cartea pe care o citesc acum, Henry Miller zice că un om trebuie să aibă cât mai multe nenorociri și emoții în viață ca să poată să aprecieze liniștea, clipa. Există o teorie că lumea minte și se minte din ce în ce mai mult. Toți mințim și aceste lucruri se răsfrâng în dragoste, politică, teatru. Trăim o minciună totală. Problema mea este cum s-o înfrângem. Iar agresivitatea poate fi o cale.

C.G.: *Cum ai reacționa ca spectator al propriilor creații?*

A.Z.: Și când stau la o repetiție generală, deja mă uit ca un spectator. În primul rând, spectacolele cred că le fac pentru mine. Când merg la teatru, la diverse

spectacole, de cele mai multe ori mă gândesc că teatrul înseamnă foarte multă minciună. Nu-mi place lucrul ăsta și nu am încredere în artiștii care mă fac să simt așa. De aceea, cred că eu sunt primul meu spectator. Pe urmă mai chem câțiva prieteni, reacția lor contează. Dacă și lor le place, aproape că este de-ajuns.

C.G.: *Și publicul? Spuneți că este esențial să înțeleagă, să se regăsească...*

A.Z.: Restul publicului poate să vină, să bată în scaune, să scuipe. Acum câteva luni s-au jucat niște spectacole de-ale mele în cel mai mare teatru din Varșovia. A fost un scandal imens. La fiecare dintre ele, mulți spectatori plecau. Dar cei care au rămas, au fost copleșiți, au aplaudat. La ei a ajuns mesajul meu. Când lucrez la un spectacol, niciodată nu știu ce reacție poate să provoace.

C.G.: *Teatrul nu este deloc cea mai accesibilă dintre arte. De ce tocmai el poate trezi cel mai ușor conștiința?*

A.Z.: Este o întrebare destul de serioasă pe care eu mi-o pun des. La teatru nu merg să mă odihnesc, nu este corect față de spectator dacă se întâmplă așa. Ne putem doar preface și trece cu vederea că în Berlin o femeie omora copii mici și îi îngropa în ghivece pentru flori. Sau că în Polonia, femeile care fac avort sunt condamnate la opt ani de închisoare. Când toate aceste lucruri se întâmplă, cum să ne simțim confortabil? Pot să trăiesc normal, banal și deodată am un vis sau văd ceva. Și lucrul acesta începe să acționeze asupra mea. Mă gândesc la el cum mă voi gândi mâine la această discuție, nu mai îmi dau seama dacă e realitate sau nu. Și de visul meu, și de întâlnirea noastră sunt la fel de convins că le-am trăit. Așa e și cu arta, acționează ca visul. Ai uitat de spectacol, dar într-o zi te uiți pe fereastră, poate că afară plouă și ție ți se întâmplă ceva... Abia atunci spectacolul acționează asupra ta ca o realitate... și încep problemele conștiinței. Dar teatrul a semnalat care e problema fără ca tu să fii conștient. Teatrul e dator să nască această stare, Tarkovski spunea că este „cutia conștiinței”. Sunt pentru un teatru care acționează asupra acestei cutii ascunse, chiar dacă asta înseamnă că trebuie să fiu agresiv. Cred că arta trebuie să trezească lumea printr-o frumusețe înfricoșătoare. Teatrul poate să acționeze asupra societății. Pare pretențios spus, dar dacă teatrul este rupt de societate înseamnă că este o problemă. Mai ales în Rusia, Ucraina, Polonia, Bulgaria sunt mari rupturi. Cred că și în România e o situație asemănătoare.

C.G.: *Care ar trebui să fie efectul agresivității adusă pe scenă? Pusă în fața cruzimii, cum reacționează „cutia ascunsă” a conștiinței?*

A.Z.: Tinerii văd filme moderne, ascultă muzică modernă, dar la teatru merg rar. Pentru că ceva nu e cum trebuie. Tot ce cunosc ei este înlocuit. Se spune că bei cafea pe scenă, dar știi că în ceașcă este apă, aduci o femeie, dar ea, de fapt, este de plastic. Valorile lor sunt înlocuite. Nimic nu e real, totul este jucat. Și în timpul ăsta în lume oamenii se îndrăgostesc, mor, au loc crime, se sărută, fac dragoste. Și este adevărat. Eu visez să merg la un teatru unde toate aceste lucruri sunt făcute să mă atingă, să nu mai am nicio șansă să dorm sau să mănânc bomboane. Nici să nu vreau măcar să ating o femeie, doar să văd ce ce întâmplă pe scenă și lucrul ăsta să mă facă să iubesc și să urăsc. Teatrul trebuie să fie la fel de activ și de viu ca și viața celui care îl privește. Să-i întrebăm pe politicieni și pe oamenii de afaceri dacă merg la teatru. Vor spune ori că e prea plictisitor și nu se obosesc, ori că ar da bine să meargă din când în când. Visul meu este ca ei să vină la teatru și să fie șocați de ceea ce văd. Să zică, stai puțin că dacă așa merge lumea, înseamnă că noi o conducem greșit. Și ca publicul să nu-și dea seama, ei să încerce să închidă teatrul, să interzică spectacolul. Îți dai seama ce spectacol ar fi? Dar teatrul nostru este ca un restaurant unde îți place sau nu meniul. E drept că depinde de fiecare ce alege și cât de mult mănâncă sau câte cărți a citit înainte...

C.G.: *Acesta ar fi deja un teatru militant. Mai are el putere astăzi?*

A.Z.: Mai există în lume, în São Paulo, în Berlin. Nu știu, în schimb, dacă el mai poate avea mare efect asupra maselor. Dar eu, când eram student, am văzut un spectacol, după care nu am mai putut să dorm trei zile. Îmi doream să-mi întorc viața cu picioarele-n sus, acesta a fost impactul. Și a fost esențial pentru toată viața că aveam 17 ani și că am ajuns din întâmplare la acel spectacol. În acest teatru cred.

C.G.: *Ce reacție credeți că are astăzi un tânăr care nimerește din întâmplare la un spectacol de teatru?*

A.Z.: Pot fi două tipuri de reacții. Să ne imaginăm că avem un fiu. El are 17 ani și nu s-a culcat niciodată cu o femeie. Ne facem griji că poate să ajungă la o curvă și ne va strica băiatul. Prefer să-i angajez o prostituată de lux. Ea să-i ofere prima noapte de dragoste, pentru că știu că i-o va face frumoasă. Sub nicio formă, el nu trebuie să umble cu fetele din gară. Dacă merge la teatru și vede un spectacol bun, sigur se mai întorce aici. „Virusul” i-a fost inoculat. Dacă nu avem griji de acest copil, el se va duce la femei vulgare, care miros a pește. Și prima experiență are o putere mai mare decât ne imaginăm. Ori nu-i vor mai plăcea femeile, ori va fi excitat de mirosul de pește și nu va aprecia feminitatea adevărată. La fel i se va întâmpla băiatului nostru și cu spectacolul, va crede că bulevardiera de-aseară e teatrul adevărat. Fuge sau nu, oricum am pierdut un spectator, care va fi absorbit cu viteză de film și muzică. Spectatorului tânăr trebuie să-i aranjăm o întâlnire emoționantă. Dacă nu se îndrăgostește la prima vedere, l-am pierdut.

Interviu de *Cristiana GAVRILĂ*
Traducerea: *Taisia ORJEHOVSKI*

Foto: Cătălin Neșchină

Viața cu un idiot după Viktor Erofeev